

پرسش ها و پاسخ ها پیرامون کاریکاتورهای دانمارکی

هنگامی که سخنان آزاردهنده می شوند

روزنامه دانمارکی جیلاندز - پستن در 30 سپتامبر 2005 اقدام به انتشار 12 کاریکاتور از تصویر پیامبر اسلام کرد. سردبیران این روزنامه اعلام کرده اند که از این طریق می خواستند بخشی از تجربه ای باشند که درصدد غلبه بر خود سانسوری منعکس شده ای است که آنها از اکراه تصویرگران، نسبت به نمایش تصویر پیامبر اسلام دریافت کرده اند. این کاریکاتورها به شدت مسلمان ها را رنجاندند. چون فهم غالب در اسلام به گونه ای است که نمایش گرافیکی حضرت رسول ممنوع می باشد و از این رو اغلب تصاویر به میزان زیادی موهن بودند به عنوان نمونه مربوط کردن پیامبر اسلام به تروریسم و دهشت افکنی که دلالت بر کلیه مسلمانان دارد.

در ابتدا اعتراضات بر علیه کارتونها کمی دورتر از جامعه مسلمانان دانمارک ادامه یافت اما در فوریه 2006 فریادهای اعتراض به صورت گسترده و چشمگیری در جهان اسلام منتشر شد. اکثر اعتراضات به واکنشهای تند بر علیه دولت دانمارک مطوف شده بود که با استناد به قوانینش در حوزه آزادی بیان از توقیف کاریکاتورها و یا اقدام بر علیه ناشران آنها امتناع کرده بود. سازمان کنفرانس اسلامی که 57 کشور را نمایندگی می کند از دولت دانمارک به علت قصور در معذرت خواهی و عدم اتخاذ اقدامی بر علیه روزنامه جیلاندز-پستن انتقاد کرد و در حال پیگیری تصویب طرحی در مجمع عمومی سازمان ملل می باشد که بر اساس آن حملات و تعرضات به عقاید و باورهای مذهبی ممنوع شود. اعتراضات توده ای در بسیاری از کشورها رخ داده است و برخی از آنها منجر به خشونت، خسارت جانی، تخریب سفارتخانه ها و دیگر دارائیها شده است.

جیلاندز-پستن در حالی که به دلیل رنجاندن مسلمانان پس از چهار ماه از انتشار کاریکاتورها معذرت خواهی کرد و هر گونه قصد و اراده برای تحریک توطئه ای علیه مسلمانان را انکار کرد، اما همچنان از حقتش نسبت به انتشار کاریکاتورها دفاع کرد. این روزنامه تهدیداتی مبنی بر انفجار بمب دریافت کرده است که باعث شده تا دو تا از دفترهایش را در اواخر ماه ژانویه تعطیل کند. بسیاری از دیگر روزنامه ها در اروپا و سراسر دنیا این کاریکاتورها را دوباره چاپ کرده اند. گاهی به عنوان بخشی از گزارشهایشان در مورد منازعات و گاهی برای تایید و دفاع از حق انتشار مطالب حتی اگر باعث رنجش دیدگاههای مذهبی شود.

مباحث پیرامون کاریکاتورها باید به عنوان واکنشی در تقابل با رشد تعصبات و بدگمانیهای غرب بر علیه مسلمانان و همچنین احساس مورد اذیت قرار گرفتن مسلمانان در بسیاری از بخش های جهان فهمیده شود. در اروپا جوامع مسلمان با رشدی سریع تبدیل به بزرگترین اقلیت مذهبی قاره شده اند. اما همچنین در بین گروههایی هستند که از وخیم ترین شرایط اقتصادی برخوردار بوده و آماج تبعیض ها و معیار های ضد مهاجرتی می باشند. اقدامات خشونت آمیز صورت گرفته تحت نام گروههای اسلامی بنیادگرا و رادیکال که با تلاشهای موازی برای فرونشاندن این خشونت ها پیوند خورده است، بحران را تشدید کرده است.

همچنین منازعات پیرامون جنگ های عراق و افغانستان و ادامه یافتن بحران ها در خاورمیانه در خصوص کشمکش اسرائیل و فلسطین نیز در این میان موثر می باشند. علاوه بر این برخی از حاکمیت های اقتدارگرا در کشورهای اسلامی مباحث پیرامون کاریکاتورها را مصادره کرده اند تا فشار شهروندهایشان برای افزایش پاسخگویی مقامات رسمی و احترام به حقوق اساسی را منحرف سازند.

اکثر واکنشهای عصبی صورت گرفته علیه کاریکاتورها در چهارچوب اعتراض به اعمال محسوس تبعیض، خشونت، یا اذیت و آزار مسلمانان بروز نیافته اند بلکه در قالب اعتراض به هتک حرمت دین اسلام و کسانی که به آن ایمان دارند و خصومت علیه جهان اسلام پدید آمده اند. برخی سئوال کرده اند چرا در حالی که بسیاری از کشورهای اروپایی قوانین محافظت کننده در برابر توهین نسبت به دین مسیحیت دارند، چرا به طور مشابهی چنین قوانینی برای محافظت از اسلام وجود ندارد؟ چرا سخنان ضد یهود تحت عنوان سخنان نفرت انگیز فرونشاندن می شوند ولی این کاریکاتورها نه؟ دولتهای غربی هر کدام به نوبه خود پرسیده اند چرا دولتهایی که بر ملل مسلمان مسلط هستند و از کارتونها به دلیل توهین به اسلام به شدت ابراز ناخشنودی می کنند، اجازه می

دهند که به نحو مشابه ای مطالب توهین آمیزی نسبت به پیروان دیگر ادیان و یا فرقه های مذهبی در روزنامه های رسمی آنها چاپ شود ؟

دولتهای غربی در برابر جلوگیری یا مجازات منتشر کنندگان کاریکاتورها مقاومت کرده اند اما دولتهای مسلط بر کشورهای اسلامی از جمله یمن و اردن اقدام به بازداشت و انتساب اتهام مجرمانه به نویسندگانی پرداخته اند که در مقاله هایشان کاریکاتورها را مجددا چاپ کرده اند. دولت مالزی در 9 فوریه اعلام کرد هرکسی که اقدام به انتشار، تولید، وارد کردن، توزیع و تملک کاریکاتورها کند، مرتکب جرم شده است.

سازمان دیده بان حقوق بشر همانگونه که در ادامه به تفصیل توضیح داده خواهد شد، دیدگاههای توهین آمیز و متعصبانه انعکاس یافته در این کاریکاتورها را محکوم می کند اما بنا به حق آزادی بیان تاکید می کند که دولت ها حق ندارند به بهانه توهین آمیز بودن یا بی احترامی به مذهب به راحتی مانع سخنرانیها و ارائه دیدگاهها شوند. به تشخیص ما هنوز برای بسیاری از مردم مباحثه در مورد این کاریکاتورها نقاط ابهام زیادی بوجود آورده است. ما در ادامه سعی بر این داریم که به این سئوالات پاسخ دهیم.

قوانین بین المللی حقوق بشر در مورد نزاع بر سر این کاریکاتورها چه می گوید ؟

قوانین بین المللی حقوق بشر قادر به پاسخگویی به تمام این سئوالات نیست. این قوانین دولت ها را موظف می کند تا از آزادی مذهبی و اقلیت های دینی پاسداری کنند. اما همانگونه که در ادامه توضیح داده می شود، منازعات پیرامون این کاریکاتورها عمدتاً مربوط به محدودیتها یی است که اقتضای قوانین بین المللی حقوق بشر است بویژه حق آزادی بیان در مقابل توانایی دولت ها در جلوگیری از گفتار و انتشار مطالب. قوانین بین المللی حقوق بشر در ممنوع کردن سانسور دولتی برخی از سخنرانیها، قصد تایید و ستایش آنها را نیز ندارد. به طرز مشابه ای حق آزادی بیان نیازمند دولتهایی است که اجازه دهند سخنرانیها آزادانه انجام شوند. سخنانی که ممکن است برای عده ای اهانت آمیز، منحرف کننده و حتی غیر اخلاقی تلقی شود. این قوانین نمی تواند پاسخ دهد که آیا اقدام روزنامه جیلاندز پستن و دیگرانی که این کاریکاتورها را چاپ کرده اند، اقدامی عقلمانی و بجا است یا خیر ؟ همچنین این قوانین قادر نیست دولت ها را وادارد که چگونه به این کاریکاتورها در عرصه افکار عمومی خود و اکتش نشان دهند: برای مثال این نکته که آیا دولتها باید روشن کنند که این کاریکاتورها دیدگاه های رسمی و یا عقاید آنها را بیان نمی کنند و به باور آنها استفاده از آزادی بیان به این طریق خردورانه نیست، توسط این قوانین مشخص نمیشود. قوانین بین المللی حقوق بشر در بهترین حالت تنها صحبت از شرایطی می کند که دولتها باید به چنین سخنانی صرفنظر از تایید دیدگاههای بیان شده در آنها، اجازه نشر دهند.

این کاریکاتورها باعث رنجش عمیق عده زیادی از مسلمانان شده است. چرا حق آزادی بیان باید از این دست کاریکاتورها حمایت کند ؟

حق آزادی بیان یک حق اساسی و بنیادین است و برای پاسداری از اجرای دیگر اصول حقوق بشر در جوامع دموکراتیک ضرورت دارد. زیرا پاسخگویی دولتها به عرصه عمومی مستلزم آن می باشد. آزادی بیان مخصوصاً در ارتباط با سخنان تحریک کننده و رنجش آمیز ضرورت دارد به دلیل آنکه اگر به سانسور دولتی در چنین مواقعی اجازه داده شود، مقامات مسئول و دولتمردان به میزان زیادی وسوسه می شوند تا سخنان انتقادی نسبت به خود را به ناحق تحریک کننده و رنجش آور جلوه دهند. آزادی بیان حتی اگر شامل مباحث جدل آمیز باشد، باز هم برای جوامع ضروری است تا موضوعات کلیدی در حوزه سیاسی، فرهنگی و اجتماعی تبیین گردند. تابوها اغلب موضوعات قابل توجه علایق عمومی را پنهان می کنند. این علائق به بهترین نحو از طریق بحث آزاد و شرافتمندانه بین دیدگاههای گوناگون مشخص می شوند. اگرچه قوانین بین المللی حقوق بشر قیود معینی را بر حق آزادی بیان اعمال می کند، ولی وظایف مهمی که برای این حق تعریف می شوند نیاز به تفسیر حداقلی و مضیق از این محدودیتها دارند.

آیا این تصاویر به آن اندازه بیزار کننده هستند که به عنوان "سخنان نفرت انگیز" در نظر گرفته شوند ؟

تمامی سخنانی که مضمونی بیزار کننده دارند مشمول "سخنان نفرت انگیز" که بر اساس قوانین بین المللی حقوق بشر ممنوع هستند میشوند. ترغیب خصومت مذهبی می تواند تنها هنگامی متوقف شود که تحریکی قریب الوقوع برای ارتکاب اعمال غیر قانونی تبعیض، خصومت و یا خشونت شکل دهد. علاوه بر این، برای تحریک غریب الوقوع به اقدام غیر قانونی، این سخنان باید اعمال تبعیض، خصومت و یا خشونت را ترغیب و تبلیغ کنند. به علت اینکه مخالفین یک نوع سخن که از بیان آن رنجیده شده اند به خشونت میگرایند، آن نوع سخن را تحریک آمیز برای اقدام غیر قانونی نمیکند، چرا که اگر چنین بود هر گروهی که آماده توصل به خشونت باشد میتواند سخنان دیگران را سانسور کند. در این حالت شکایت اصلی از این کاریکاتورها آنست که به اسلام توهین کرده اند نه آنکه باعث ظهور اعمال خشونت آمیز، اذیت و آزار تبهکارانه و تبعیض بر علیه مسلمانان دانمارکی یا دیگر مسلمانان شده اند. سخنانی که به مذهبی بی حرمتی کنند توسط قانون حمایت میشوند اگر چه اینکه بسیار آزار دهنده و ناپسند باشند، ولی سخنانی که پیروان یک مذهب را هدف اقدامات غیر قانونی قرار می دهند، شامل چنین حمایتی نمیشوند.

چرا نباید کاریکاتورها را به دلیل توهین به مقدسات منع کرد ؟

هنوز بسیاری از ملل اروپایی دارای قوانین توهین به مقدسات هستند اگر چه بندرت اجرا شده اند. برخی از این قوانین توهین به مقدسات را فقط بر علیه مذهب خاصی مثل مسیحیت ممنوع کرده اند. چنین قوانینی به وضوح تبعیض آمیز هست و ممکن است بازتاب تبعیض اجتماعی گسترده تری نیز باشند. علاوه بر این، خیلی از این قوانین نباید اصلا وجود داشته باشند. اگر چه دادگاه اروپایی حقوق بشر از برخی از این قوانین حمایت کرده است اما روشن نیست که چرا فقط باورهای مذهبی معینی باید از مباحث انتقادی و حتی تمسخر آمیز مراقبت شوند. در حالی که دیگر دیدگاههای سیاسی، نقطه نظرات زیباشناسی و یا باورهای فرهنگی از این قاعده برخوردار نیستند. آزادی بیان هنگامی ارزشمند است که به بحث گسترده عمومی پیرامون هر موضوعی مجال داده شود. ممانعت از بحث پیرامون باورهای مذهبی خاصی درست نیست. چون ارائه نظر در خصوص این موضوعات صرفا بیان دیدگاهها و نظرات می باشد و به معنای غرض ورزی و یا حتی طرفداری از خشونت نیست.

چرا نمی توان این کاریکاتورها را به علت مضر بودن برای امنیت عمومی یا حقوق مسلمانان منع کرد؟

آزادی بیان ممکن است محدود شود تا از امنیت عمومی و حقوق دیگران حراست کند. اما چنین قیودی در جوامع دموکراتیک موکدا باید "ضرورت" داشته باشند. ممانعت از سخنان تحریک آمیز به ندرت در این چهارچوب قرار می گیرد. در مورد کاریکاتورها، هر نوع تهدید به خشونت از سوی معترضین باید توسط نیروهای انتظامی معمول کنترل شوند. در برخی از کشورهایی که به نظر می رسد دولتهای آنان به خشونت ورزی اجازه بروز می دهند، آنها نمی توانند به ناحق به بهانه سرزنش کاریکاتورهای اولیه برای ایجاد ناآرامیها، از زیر بار مسئولیتهاشان شانه خالی کنند. جامعه ای که بر پایه احترام به آزادی بیان و ارزش تضارب آراء بنا نهاده شده است باید تا جایی که ممکن است، این سخنان اهانت آمیز را با سخنان شکوه آمیز بیشتر، استدلال های مخالف و توضیحات رودر رو کند، به جای آنکه تحت عنوان امنیت عمومی به سانسور بپردازد. از زاویه حقوق مسلمانان، این کاریکاتورها به هیچوجه مشکلی برای حق مسلمانان جهت آزادی اعمال مذهبی ایجاد نمی کنند. آزادی مذهبی بدین معنی است که همگان آزاد هستند تا باورهای مذهبی یا غیر مذهبی مورد نظرشان را قبول کنند و بپرسند و تا جایی که ممکن است در یک جامعه دموکراتیک زندگیشان را بر طبق آن باورها تنظیم کنند. اگر چه آزادی مذهب به هیچ کس این حق را نمی دهد که دیدگاه دینیش را به دیگران تحمیل کند. قوانین بین المللی حقوق بشر به آن دسته از مسلمانانی که کاریکاتورهای مزبور را ناشایست تلقی کردند، حق نمی دهد که با اصرار، خواهان پیروی دیگران از نظراتشان شوند. مسلمانان مانند همه آزاد هستند تا اعتراضات مذهبییشان را ابراز کنند و برای رفتارهای محترمانه تر پافشاری کنند ولی آنها حق سانسور ابراز عقیده دیگران را تحت عنوان آزادی دینی خودشان ندارند.

چرا نباید دولت سردبیران را برای انتشار چنین مطالب موهنی مسئول بداند ؟

سردبیران باید برای آنچه تصمیم به انتشارش گرفته اند، توسط خوانندگان، اجتماعات و یا کارفرمایان

مسئول قلمداد شوند نه بوسیله دولتهایشان. بر اساس حق آزادی بیان هیچ دولتی نمی تواند نظر خود را تحمیل کند که چه چیزی برای انتشار مناسب است مگر در موارد بسیار نادر که در بالا توضیح داده شد.

آیا ما باید مطبوعاتی که اقدام به چاپ مجدد این کاریکاتورها کرده اند را نسبت به روزنامه جیلاندز پستن برای دامن زدن به واکنشهای تند، در خور سرزنش بیشتری بدانیم؟ در صورتی که روشن بود که کاریکاتورها تا چه حد رنجش آور هستند.

مطبوعاتی که اقدام به چاپ مجدد این کاریکاتورها کرده اند ممکن است دلایل متعددی برای عمل خود داشته باشند. دلایلی از قبیل اینکه به خواننده ها فرصت بی واسطه ای بدهند تا خودشان در مورد این کاریکاتورها قضاوت کنند یا همبستگی خود را با روزنامه دانمارکی نشان دهند یا مباحث و مجادلات بیشتری را برانگیزند یا حتی عداوتشان را نسبت به مسلمانها منعکس کنند. با این وجود اصلا مشخص نیست که هیچ روزنامه ای قصد تحریک داشته باشد یا خواسته مسبب بروز اقدامات غیر قانونی بر علیه مسلمانان شود. کسانی که مجددا دست به انتشار این مطالب زدند به همان اندازه ناشر اولیه حق دارند که مورد حمایتهای قانونی قرار گیرند و اقدامات تلافی جویانه دولتی بر علیه آنها اعمال نشود. البته علی رغم آنچه گفته شد، بسیاری به شکلی مشروع قضاوت سردبیرانی که به چاپ مجدد این کاریکاتورها در فضای جهانی اعتراضات و خشونت های به پاشیده دست زده اند، را زیر سؤال برده اند. با این وجود قوانین بین المللی حقوق بشر هنوز از تصمیم آنها برای چاپ مجدد دفاع می کند.

آیا مسلمانان و هرکسی که بوسیله این کاریکاتورها رنجانده شده است حق ندارند به آنها اعتراض کنند؟

قوانین بین المللی حقوق بشر از حق اعتراض آرام و مسالمت آمیز بر علیه سخنان موهن حمایت می کند همانگونه که از حق ادای سخنان تحریک کننده و موهن دفاع می کند. دولت ها وظیفه دارند با احترام به حق اجتماع افراد، بیان اعتراضات، سازماندهی تحریم ها و مشارکت در دیگر اقدامات مسالمت آمیز، اعتراضات آرام را ممکن سازند. دولت ها همچنین موظفند که عموم مردم را از اعتراضات معطوف به خشونت محافظت کنند. واکنشی مناسب در برابر تهدیداتی که متوجه جان و مال دیگران هستند، بروز دهند و بر وظیفه دولت برای خودداری از سخنان و اعمال تبعیض آمیز تاکید کنند.

آیا دولت ها نسبت به شهروندان از استاندارد بالاتری برای بیان نظرات برخوردار هستند؟

دولتمردان از حق بیان آزادانه دیدگاهها برخوردار هستند، اما مسئولیتی موازی در فراسوی شهروندان معمولی دارند. آنها باید از رفاه، زندگی و حقوق مردم کشورهایشان پاسداری کنند و با تبعیض ها و جزم اندیشی ها مبارزه کنند. دولتها در چهارچوب مسئولیت های دیگری باید به طور خاص مراقب باشند که به گونه ای صحبت نکنند که خشونت، تبعیض و خصومت را تشویق و ترغیب کنند. به دلیل آنکه در وظیفه اصلی آنها در حفظ و برقراری جامعه ای آرام، آزاد و شکوفا خلی ایجاد نشود.